

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE GÖNÜLLÜ REHBERLİK ORGANİZASYONLARI

Dr. M. Ruhat YAŞAR

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, ruhat@hotmail.com

Özet

Bu araştırmanın konusunu Amerika’da kâr amacı gütmeyen risk grubundaki çocuklar yararına sosyal hizmet çalışmalarında bulunan “Big Brothers and Big Sisters” adlı organizasyonun rehberlik uygulamaları ile tarihsel bir aktör olarak Ahi teşkilatının sosyalleştirici uygulamaları oluşturmaktadır. Üniversiteli gençlerin veya gönüllü yetişkinlerin ilköğretim çağındaki yoksul, dezavantajlı bir çocuğa yapacakları “gönüllü ve birebir” rehberliğin nasıl organize edilebileceği yine bu araştırmanın başka bir yönünü oluşturmaktadır. Bu araştırma, yoksullukla mücadelede sosyal hizmet çalışmalarının artırılması ve risk altındaki aile ve çocuklarının güçlendirilmesi açısından önemlidir. Türkiye’de yoksullarla ilgili sosyal hizmet çalışmalarının yetersiz olması hatta olmaması, yoksul gruplara yönelik bu tür okul dışı rehberlik çalışmalarının bilinmesini gerektirmektedir. Bu çalışmanın ortaya koyacağı sonuçlar yoksullarla ilgili yeni politikalar geliştirme arayışındaki ülkemiz sosyal hizmet anlayışı açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada Elâzığ’da gerçekleştirdiğimiz “Etkin Rehberlik” adlı projedeki basit gözlemlerimiz ile literatür taramasından faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksullukla Mücadele, Yalnızlık, Sosyal Dışlanma, Suç, Gönüllü Rehberlik.

VOLUNTARY ORGANIZATIONS OF GUIDANCE IN THE FIGHT AGAINST POVERTY

Abstract

The subject of this research is the examination of both guidance practices of “Big Brothers and Big Sisters” organization which/that has nonprofit social service activities for the benefit of children at risk group in USA and socializing practices of “Ahi” organization that is a historical actor in Turkey. The sub-topic of this research is how university students or voluntary adults will guide school-aged students, who are in low income families or at risk group, “one-on-one and voluntary support”. In addition to this, how this guidance can be organized. This research are very important not only for increasing social service works at struggle against poverty but also for fortifying family and children who are at risk group. Out of school guidance activities for low income groups must be known because these activities are very lack, even there is no in Turkey. Results of this research are very significant to create new policies about low income people. We used observation findings and literature of our “Effective Guidance Project” in Elazığ in Turkey for this study.

Key Words: Fight Against Poverty, Loneliness, Social Exclusion, Crime, Voluntary, Guidance.

Giriş

Ülkemizde sosyal hizmetlerle ilgili yeni bir yapılanmaya gidilmektedir. Sosyal hizmetlerin sosyal yardımlarla birleştirilmesi yönündeki adımlar yoksullukla mücadelede yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülebilir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapmayı planladığı aile danışmanlığı sistemi normal gelirli ailelerin yanı sıra yoksul aileler için de önem taşımaktadır. Sosyal hizmetlerle sosyal yardımların birleştirilmesi ve asgari gelir desteği gibi planlamaların yapıldığı bu süreçte yoksullukla mücadelede rehberliğin önemi gittikçe artacaktır. Ancak bu rehberlik ve danışmanlığın gerçekleştirilmesinde insan kaynakları ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Normal gelirli aile çocuklarından daha çok yoksul çocukların faydalanabileceği alternatif bir rehberlik anlayışı hem Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yükünü hafifletecek hem de ihtiyaç duyulan hizmetin gerçekleşmesine katkıda bulunacaktır.

Geçmişte geniş ailenin, akrabalık bağlarının yerine getirdiği çocuğa bakım gibi birçok işlevi yok olmuş ve geleneksel ailenin çocuğun sorumluluğu ve rehberliğiyle ilgili sosyal dayanışmaya dayalı birçok desteği kaybolmuştur. Yine, modernleşme sorunlarına bağlı olarak artan boşanma oranları, tek ebeveynli aile olgusu kimsesiz ya da destekten yoksun çocuk sayılarının artışını beraberinde getirmektedir. Artık sadece akrabalık ve komşuluk ilişkilerinde değil aile içi bağların da gevşediği bir dönemde yaşıyoruz. Modern toplumlarda kalabalıklar içinde yalnız yaşayan ailelerin ve sosyal destekten yoksun kimsesiz çocukların sayısında ciddi artışlar bulunmaktadır. Bu süreçte yoksulluk ve gelir dağılımındaki dengesizliğin önemli bir payı bulunmaktadır.

Yoksulluğun sınıfsal olduğu kadar etnik ve cinsiyet temelinde yarattığı yeni gerilimler bulunmaktadır. Bu yeni çatışma alanları yoksullukla birleşince bu süreçten en fazla çocuklar etkilenmektedir. Nasıl ki yoksulluk en fazla çocukları etkiliyorsa yine bu süreçte en fazla onlar kötüye kullanılmaktadır. Yoksulluk başlı başına bir travma iken buna dışlanmanın eklenmesiyle toplumda yeni sorunların ortaya çıktığı gözlenmektedir. “Düşenin dostu olmaz” sözünü doğrulayan bu yaşantılarda yoksul insanların yükünü hafifletecek önlemlere ihtiyaç bulunmaktadır.

Yoksulluğu hane bazında ele alan yaklaşım yoksul çocukların yoksulluktan aldığı payı göz ardı etmektedir. Oysa hane reisinin yoksulluk algısıyla hane çocuklarının yoksulluk algısı aynı değildir. Bir baba için yoksulluk eve yeterli gıda, giysi gibi eşyalar alamamak iken duygusal anlamda erkeklik hissini sarsılması, kızgın ve umutsuz olmaktır. Bir çocuk için yoksulluk ise yetersiz beslenmek, bazen istediği en basit şeyleri bile alamamak, ağır işlerde çalıştırılmak, bazen eğitimden kopmak, bazen şiddet görmek, bazen bisiklete binememek, oynayamamak, bazen tehlikeye yakın olmak, suçların sorumlusu olarak itham edilmek, etiketlenip dışlanmaktır. Genelde ise çocuğa karşı ilgisizliktir, kimsenin ona değer vermemesidir. Bir çocuk için yoksulluk büyük oranda yol gösterici birinden, bir “akıl hocasından”, bir rehberden yoksun olmaktır. Yoksul çocukları kimsenin olmadığı kadar yalnız kalırlar. İşte yoksul çocuklar için yapılacak hizmetler, destekler yoksul

bir babaya ya da anneye yapılacak yardımlardan daha farklı bir organizasyonu gerektirmektedir ki bunun önemli bir kısmı “etkin bir rehberlikle” sağlanabilir.

Çocuğun akademik başarısında ve okula devamında ait olduğu ailenin arka planının yani, sosyal sınıf, eğitim, statü ve gelir durumunun belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Okulların en önemli işlevleri içinde ekonomik yapının yeniden üretimini gören M. Apple, eğitim kurumlarının var olan eşitsizlikleri yeniden ürettiğini söyleyerek yoksullukla eğitim arasındaki ilişkiye dair ezberleri bozmaktadır (Tezcan, 2003: 134). Yine Bourdieu, üst sınıfa mensup olan aile çocukların başarılarının daha önceki yıllarda edindikleri bilgi ve aile destekleri ile açıklayarak mesleğe seçme ve başarının altında yatan ekonomik, sınıfsal ve kültürel süreçlere vurgu yapmaktadır. Ona göre sosyal sınıfların eğitimden yararlanmaları sahip oldukları “kültürel sermaye” ile doğrudan ilgilidir. Ona göre üst ve orta sınıftakiler egemen kültürde sosyalleştiklerinden onları okul başarısına götürecektir “mesajın koduna sahiptirler”. Eğitimsel avantajın, başarının çocukların ailelerinden getirdikleri kültürel sermayeye bağlı olduğunu belirten düşünür, toplumsal grupların zihniyetinin çocuklarının tutumlarını etkilediğini belirtir. Dil, bilgi, yaşantı zenginliği, üslup, davranış ve tutumdan oluşan bu bütüne Bourdieu “habitus adını verir (Tezcan, 2005: 43).

Yine, Willis, öğrencilerin ailelerinden aldıkları kültürün okulda öğretilen egemen orta sınıf kültürüne bir başkaldırı olduğunu ifade eder. Ona göre, başarısızlık farklı kültürel alanlar arasındaki farkların bir sonucu olarak anlaşılmalıdır (Tezcan, 2003: 114). Bu anlamda, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel sermayesi yoksul çocukların disiplin, okul başarısı ve okula devamları üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmekte, bu ise onların suça ya da tekrar yoksulluğa düşmelerine yol açmaktadır. Dahası, okul ve mevcut eğitim, yoksul çocukların realitedeki yaşamlarına karşı bir donanım kazandırmak şöyle dursun onların yaşadıkları ortamlarda birçok sorunla baş etmelerinde ellerini zayıflatmaktadır. Hatta bu nedenlerle olsa gerek ki Fine, okulda kalanların yarıda bırakanlara kıyasla daha depresif ve daha konformist özellikler taşıdıkları gözlemlemiştir (Tezcan, 2003: 114).

Okulları katı ve yetkeci olarak tanımlayan Ivan Illich ise mevcut eğitimin insanlar arasında ayrımcılık yaptığını ve kendine yabancılaştırdığını belirtir. Okuldaki bürokrasinin eğitsel bir ideali taşıyamayacağını söyleyen Illich öğrenmenin belirli bir yer ve zamana sıkıştırılmasının sorunlu olduğunu belirtir. Okulun çocukları yarışa sokarak sınıflar arasındaki eşitsizliği pekiştirdiğini belirten Illich, bildiklerini paylaşmak isteyenlerle ona ihtiyacı olanları bir araya getirmeyi teklif eder. “Beceri Değişimi” adını verdiği bu sistemde okul dışı öğrenme ortamlarının bilgi edinmedeki öneminden bahseder. Okul dışı öğrenme süreçlerine vurgu yapan Illich, kendi kendini güdüleyen öğrenme ve dünya ile yeni ilişkiler kurma olanağının verilmesi gerektiğini belirtir (Tezcan, 2003: 90-93). Nihayetinde, öğretmenler, toplumsal yaşamın nasıl deneyimlendiğini, yönlendirildiğini ve üretildiğini göstermelidirler. Bu açıdan, çeşitli tecrübeleriyle çeşitli yaş ve cinsiyetten gelen insanların kendinden daha zayıf ve yetersiz olanın yetiştirilmesi hususunda gösterecekleri samimi gayretler daha gerçekçi bir öğrenme-öğretme ortamına yol açacaktır.

Yoksulluk kentsel görünüme bürünürken göçlerle büyüyen varoşlarda yoksulluk etnik kimlik sorunlarıyla siyasi suiistimale de konu olmaktadır. Bugün maalesef çocuklarla ailelerin birebir ilgilenemedikleri, onları çoğu zaman başıboş bıraktıkları bir vakıdır. Aileler bazen geçimlerine destek olmak üzere bazen de günah keçisi olarak çocuklarına yüklenirken çeşitli mihraklar da yine siyasi amaçları doğrultusunda çocukları kullanmaya çalışmaktadırlar. Çeşitli odakların, başta göçle gelen çocuklar olmak üzere yoksul, kimsesiz çocukları etkileyerek yasadışı, gayri meşru yollara sürükledikleri, onları geri dönülmez bir sürece itebildikleri bir vakıdır.

Bu sorunu azaltabilmek için çocuklara doğru rehberlikte bulunabilecek "birebir rehberliğe" ihtiyaç bulunmaktadır. Gerçekten de yerel toplulukların en önemli sorunlarının başında "olumlu rol modellerinin" yetersiz kalması problemi gelmektedir. Bu yüzden kötü modellerin daha fazla prim yaptığı ve daha fazla gözüküğü dolayısıyla kötülüğün yayıldığına şahit oluyoruz. Kavga, fanatizm, şiddet, terör, uyuşturucu, alkol kullanımı, yanlış ilişkiler ve nihayet yanlış seçilen modeller insanları yanlış yapmaya yöneltmektedir. Oysa iyiliğin yayılması için daha fazla çaba gösterilmeli, organize olunmalı ve daha çok destek gerekmektedir. Bu sorunu en fazla hisseden grup ise elbette sosyal sermayesi yetersiz yoksul gruplardaki çocuklardır. Yapılan çalışmalarda meslek seçimi de dahil insanların benlik gelişiminde iyi rol modellerinin önemli bir yeri vardır (Kuzgun, 2000: 131). Bu açıdan yoksul çocukların olumlu rol modelleriyle zaman geçirmeleri onlar üzerinde olumlu bir sosyal etki oluşturmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma herhangi bir hipotezin ya da kuramın test edilmesiyle ilgilenmemektedir. Bu nedenle herhangi bir evreni temsil etmesi beklenen bir örneklem tekniği kullanılmamıştır. Bu çalışmada, tımdengelim yöntemine dayalı olarak literatür incelemesi yapılmıştır. Makalede işlevsel model göz önünde tutularak yoksullukla ilgili değişkenler ilişkilendirilmiş ve yoksullukla mücadele için gönüllü rehberliğin rolü tartışılmıştır. Konuyla ilgili olarak ne, nedir ve ne işe yaramaktadır sorularına cevap aranmıştır. Bu çerçevede rehberlikle ilgili organizasyonların iki farklı örneği işlevsel açıdan değerlendirilmiştir. Bu modelde gönüllü organizasyonların betimsel açıdan bir portresi sunularak çeşitli rehberlik kuruluşlarının yoksullukla mücadeledeki olası rolleri tartışılmaya çalışılmış ve bir öneride bulunulmuştur.

Yoksulun Yalnızlığı ve Sosyal Dışlanma

Sanayileşme şehirleşmeyi, şehirleşme bireyciliği ve o da çıkara dayalı ilişkileri doğurduğundan yalnızlık bir anlamda modern toplumdaki şehirlerin kaçınılmaz mirası olmaktadır. Daha çok ekonomik bir model olarak görülen kapitalizm, aslında ekonomiden çok sosyal hayattaki sonuçlarıyla dikkat edilmesi gereken bir sistemdir. Bu ekonomik sistemin bireycilik, bencillik temelinde ürettiği pragmatik, rekabete

dayalı değerlerin toplumsal alanda tahripkâr bir sonuca yol açtığını söyleyebiliriz. Bireyselleşmeye ve bireyciliğe bağlı olarak gelişen yeni değer ve alışkanlıklar insanların birbirleriyle doyurucu ilişkiler geliştirmelerini, vefa, dostluk, empati, fedakârlık ve paylaşım gibi insani duygularını zayıflatmaktadır. Bu süreçten en çok yoksul grupları zarar görmektedir. “Büyük Çözülme” adlı eserinde Fukuyama da çağdaş gelişmelerin, özgürlük, bireycilik algısının, aileler ve insanlar arasındaki bağları zayıflatarak topluluk duygusunu yıpratıldığını belirtir (Fukuyama, 2009: 20-21). Modernleşmenin, yoğun kent hayatının yanı sıra artan teknoloji kullanımının (bilgisayar, internet, tv.) sonucunda birçok insanın sosyal ilişkilerinde daralmaların olduğu ve dolayısıyla bencillik, yabancılaşma ve yalnızlık eğilimlerinin arttığı bilinmektedir. Aslında artan bu yalnızlık ve yabancılaşma eğilimleri kapitalizmin ticarileşen insan ve tüketici birey tipiyle yakından alakalıdır.

Yalnızlık, yabancılaşma ve dışlanma gibi sorunların muhatapları sadece yoksullar da değildir. Avrupa'nın belli başlı kentlerinin yalnızlıktan kırıldığı ileri sürülmektedir. Bir araştırmada yalnızların Fransa'daki sayıları 14 milyon olarak ileri sürülmektedir. Paris'te boşanmış, dul ve bekârların romantizmi melankoliye evrilmektedir. Yine, Londra'da yalnızlığın toplumun %60'ını etkilediği ifade edilmektedir. Ayrıca, bu istatistiki verilerde, sanıldığı gibi sadece yaşlıların değil, üniversite öğrencilerinin de olduğu daha genç grupların yalnızlığı bir kültür haline getirmekte oldukları söylenebilir. Uzun vadede ülkemizin bu gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir. Bu eğilimin yani aile bağları olmaksızın, günün birlik ilişkilerle yetinen ve birlikteyken de yalnızlığını özleyen, sonuçta tek başına yaşama arzusunun ülkemizde sanatçı camiasından başlayarak, İstanbul Cihangir'de olduğu gibi, yukarı doğru halka yansıyabileceğini tahmin edebiliriz (Yahyaoğlu, 2007: 33-38).

Sözlü kültürün dayandığı zemin kaydıka, sadece yazılı kültürün ve görsel çağın yükselişi değil, birlikte yapılan etkinlikler azaldıkça da, örneğin ortak üretimin yerini makineler aldıkça insanın yalnızlık serüveni artmaktadır. Boş zamanlar arttıkça sosyal ve sanatsal faaliyetlerle doldurulacağı zannedilen bu anların genelde doldurulmadığı, anlamlı etkinliklere dönüştürülemediği ve genelde yalnız etkinliklerle geçirildiği görülmektedir. Bilgisayar, TV kullanımının artan gelişimi bu süreci arttırmaktadır. Gerçekten de bilgisayar, televizyon gibi zaman öğüten aygıtların yanı sıra internet ve cep telefonlarının yaygın kullanımı yalnızlığımızı maskeleyerek büyütmektedir. Bugün ortalama bir bireyin günde yaklaşık 6 - 9 saatinin TV karşısında geçtiği bilinmektedir. İletişim, haberleşme ve ulaşım imkânları mesafeleri kısaltıp yalnızlığı kısmen ertelese de sosyal mesafeler ve yalnızlık hissi büyümektedir. Ayrıca internet ve televizyon gibi iletişim ve haberleşme araçları bir yandan yalnızlıktan beslenirlerken öte yandan da yalnızlığı körükleyerek insanların soyutlanmışlığı fark etmelerini engelliyorlar. Hatta bu tekno-bağımlılığın yeni bir hastalık olduğunu ve çok sayıda insanın saatlerce tv., bilgisayar, internet başında zamanlarını harcayarak asosyal hale geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz (Yaşar, 2007: 252).

Batı Dünyasında yalnızlığa ilişkin araştırmalarda yalnızlığın sosyal bir sorun, mücadele edilmesi gereken bir hastalık olarak ele alındığını ve insanlara sosyal ilişki

geliştirebilmeleri için programlar hazırlandığını biliyoruz. Ancak, ülkemizde de geleneksel değerler aşındıkça, aile ve akrabalık değerleri gevşeyerek yalnızlığın başta büyük kentler olmak üzere ciddi bir sorun haline geleceğini tahmin edebiliriz. Kadınların çalışma hayatına girmeleriyle yalnızlığın evde de hissedileceği, özellikle de boşanmış çalışan kadınların çocuklarına yeterince ilgi gösterememeleri ihtimali nedeniyle bu sürecin pekişeceğini tahmin edebiliriz. Bugün DİE'nin verilerine göre Türkiye'de 880 bin yalnız yaşamaktadır. İstanbul'da 16 evden birinde, insanlar yalnız yaşamaktadır (Yahyaoğlu, 2007: 33-35). Yine ankastre dairelerin, stüdyo dairelerin giderek artışı yalnız yaşama tercihlerini ve sosyal ilişkilerde yaşanan daralmaları gösteren bir gösterge olarak düşünülebilir. Sosyal ilişkilerde öngörülen bu daralmayı önleyebilmek için "birebir sosyal ilişkiyi" arttıracak çeşitli faaliyetlerin ve organizasyonların desteklenmesi gerekmektedir. Bu tür organizasyonlar sadece ihtiyacı olan çocuklara değil aynı zamanda rehberlik etkinliğinde yer almak isteyen yetişkinlerin, hali vakti yerinde olanların olası yalnızlık problemlerine karşı da önemli bir bariyer oluşturacaktır. Aksi takdirde ruhsal hastalık ve intihar gibi sorunların artması şaşırtıcı olmayacaktır.

Nitekim İstanbul'da 2004'te yedi lisedeki 14-20 yaş grubundaki 1381 öğrenciyle yapılan bir araştırmada gençlerin yüzde 65'inin 'kendini yalnız hissettiği' ifade edilmektedir. Aynı araştırmada erkeklerden çok kızların kendini yalnız olarak nitelendirdiği görülmüştür. Adnan Menderes Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Mehmet Eskin tarafından yapılan 'İntihar Girişimi ve Düşüncesi' araştırmasında Aydın, kendini öldürmeyi planlayan gençlerin ciddi bir oran oluşturduğunu ve onların bu eğiliminde yalnızlık eğilimlerinin önemli bir etken olduğunu ifade etmektedir (Yahyaoğlu, 2007: 44). Bu yalnızlık ve dışlanma eğiliminde, insanların katkıda bulunabilecekleri anlamlı sosyal etkinliklerinin olmayışının önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. İnsanların, sorumluluk duyguları geliştirebileceği ortamları olmadığında ve gönüllülüğe dayalı alışkanlıklar geliştirilmediğinde, hem yalnızlık hem de dışlanma eğiliminin birbirini besleyen iki sorun haline geldiğini ifade etmek istiyoruz.

Bilindiği gibi, yalnızlık ve hissi alt sınıf üyelerinde daha fazadır. Yine yoksul grupların en fazla hissettikleri olumsuz duyguların başında yabancılaşma ve dışlanma duyguları gelmektedir. Günümüzde sosyal destek, itibar statüsüyle alakalı olduğundan statü düştükçe yalnızlık da artmaktadır. İnsana gösterilen ilgi, sosyal sınıfla alakalıdır. Mübadele ve tüketim mantığı insanlar arası ilişkilere yansıdığından, insanlar, işe yararlılıklarına daha doğrusu statülerine göre değerlendirilmektedirler (Yaşar, 2007: 240). Çünkü çağımızın temel kurumu haline gelen ekonominin işleyiş mantığı diğer bütün kurumlara yansımaktadır. Bu nedenle yoksul hane çocukları bir yandan toplumun geniş çevreleriyle iletişim kurma bir yandan da onlar tarafından anlaşılma sorununu fazlasıyla yaşarlar. Bugün gittikçe artan bir şekilde hissedilen bu durum yoksul çocuklarının topluma yabancılaşmaları, toplumdaki kopmaları anlamına geldiğinden uzun vadede toplumsal bütünleşme açısından ciddi tehlikeler yaratabilir.

İnsanların başkalarına yardım etmelerine fırsat sağlandığında daha mutlu oldukları, sorumluluk verildiğinde yardıma daha fazla önem gösterdikleri, ayrıca benlik saygılarının yükseldiği, iletişim arzularının arttığı tespit edilmiştir (Freedman, Sears and Carlsmith, 2003: 326-326). Bu nedenle “gönüllü rehberlik organizasyonlarının” sadece çocuklar için değil aynı zamanda onlara rehberlikte bulunabilecek yetişkinler, yaşlılar, emekliler ve gençler için de faydalı olacaktır. Bu organizasyonlar insanların güzel bir şeyler yapma, faydalı olma, bir işe yarama gibi duyguların yanında yalnızlığı azaltıp daha doyurucu, kaliteli ilişkilerin gelişmesine fırsat sağlayacağından ruh sağlığını geliştirici ve toplumsal açıdan da faydalı olabilir. Çünkü bu etkinliklerin sosyal dışlanmayı azaltarak yalnızlık eğilimlerini azaltabileceğini tahmin edebiliriz.

Yoksulluk ve Çocuk Suçluluğu

Kağıtçıbaşı “Çocuğun Değeri” adlı çalışmasında (1981) ekonomik seviye yükseldikçe çocuğun psikolojik değerinin ve ekonomik seviye azaldıkça da ekonomik değerinin aileler için belirleyici olduğunu ifade eder. Bu nedenle, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerdeki çocukların çalışmak zorunda kaldıkları için oyun gereksinimlerini karşılayamadıkları ve bu nedenle de psiko-sosyal sorunlar yaşayabilecekleri ileri sürülmektedir. Başka bir çalışmada, sapkın davranış gösteren çocukların boş zamanları uygun değerlendiremedikleri için “can sıkıntısı” nedeniyle suça yöneldikleri ifade edilmektedir. Çocukların suça yönelmelerinde akran grubu yanında okul iklimi ve eğer çocuk çalışıyorsa çalışma ortamı ve genel olarak da boş zamanı değerlendirme biçimi önemli etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek internet gerekse diğer uygunsuz ortamlarda boş zamanlarını geçirmek durumunda kalan çocukların asosyal yetiştikleri, uygunsuz rol modelleriyle karşılaştıkları ve birçok yanlış davranışı da buralarda öğrendikleri ifade edilmektedir (Angnent ve Man, 1996: 181-182).

Yoksul gruplarda, düzensiz aile yapısı, alkol kötüye kullanımı ve aile içi şiddet eğilimlerinin fazla olması bu ailelerdeki çocukları oldukça olumsuz etkilemektedir. Bu aileler, oyun çağındaki çocuklarını geçimlerine destek olmak üzere çalıştırmakta bazen de çocuklar çevrelerinden, arkadaşlarından etkilenecek çalışmaya başlamakta ve böylece sokağın tehlikeleriyle daha fazla karşılaşmaktadırlar (Sağır, 1996: 6) & (Çevik, 1997: 32-33). Bu durum, onların okulda başarısız olmalarına, devamsızlık yapıp okuldan kopmalarına, disiplin sorunları yaşamalarına neden olmaktadır.

Bunun yanı sıra artan boşanma ve aile parçalanmaları bir yandan yoksulluk riskini arttırırken diğer yandan bu ailelerdeki bazı çocukların daha fazla sosyal, eğitsel ve psikolojik sorunla karşı karşıya gelmelerine yol açmaktadır (Akıncı, 1993: 127). Dolayısıyla birçok yoksul çocuğu ihmal edilmekte, kabulden, ilgiden, destekten yoksun kalmakta hatta kötüye kullanılmaktadır. Bu ilgisizlik, çocukları sokak çocuğu olmaktan alkol, uyuşturucu-uçucu madde, sigara gibi kötü alışkanlıklara ve şiddetten suç gibi davranışlara iten temel etmenlerden birisidir. Yapılan birçok çalışmada çocuğun okula devam ve başarısızlık gibi sorunlarının

altında ailesinin ekonomik, sosyal ve kültürel sermayelerinin yetersizliğine dikkat çekilmektedir (Yavuzer, 1996: 163-165). Bu süreçte yoksulluk, tek neden olmak yerine diğer etkenlerle örneğin eğitim, rehberlik ve sosyalleşme yetersizliği gibi süreçlerle birlikte etkileşerek belirleyici olmaktadır. Çünkü bu süreçte çocuklar aile, arkadaş ve genel anlamda da olumsuz sosyal çevrelerinden etkilenirler.

Kimlik arayışının bir yansıması olarak akran grubu, çocuğun yanlış davranışlar edinmesinde oldukça belirleyici bir etkidir (Angenent ve Man, 1996: 140). Delikara, ergenler üzerinde yaptığı bir araştırmasında bu yaşlardaki bireylerin arkadaşlarına güven ve bağlılık duygularının çok yüksek olduğunu ve bunun özellikle erkek çocukların sapkın davranışlar edinmelerinde önemli bir zemin oluşturduğunu ifade etmektedir. Kuralları sorgulayan, kendini ispatlama arayışındaki ergen çocukların etraflarındaki sapkın çocuklardan daha fazla etkilendikleri özellikle de olumlu rol modelleri yetersiz olanların bu konuda daha fazla risk altında oldukları ifade edilmektedir (Delikara, 2002: 154). Bu durumda söz konusu çocukların, akranlarına kıyasla, çevrelerindeki olumsuz örneklerden daha fazla etkilendikleri ve okul başarılarının düştüğü, okuldan koptukları hatta sigara, tiner, yer yer uyuşturucu alışkanlığı ve suç riskiyle daha fazla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir.

Bugün sadece İstanbul'da 6000 sokak çocuğundan bahsedilmektedir. Bu çocukların sokağa itilmelerinde bir faktör yoksulluk ise diğer faktör de sosyal çevrenin kötü etkisi, yanlış örneklerdir (Kulca ve Korkmazlar, 2003: 275). Bu konuda, Baykara ve Öntaş, araştırmalarında çocukların "kötü arkadaş" sorununun onların yanlış davranışlarındaki belirleyici etkisinden bahsetmektedir. Ailenin yoksulluğu arttıkça sosyal kontrolü azaldığından gerek fazla çocuk sayısı gerekse çocuğun dışarıda çok zaman geçirip, çalışması sonucunda bu ailelerdeki çocukların olumsuz rol modeli olarak akran etkisine daha fazla maruz kaldıkları ifade edilmektedir (Baykara ve Öntaş, 2003: 310).

Çocuk suçluluğu konusunda yapılan çalışmalar, çocukların aidiyet, reddedilme ve aile içi sorunlarının büyük bir etken olduğunu göstermektedir. Aile bağlarının zayıflığı ve bu tür sorunlu ilişkiler alt sosyoekonomik sınıflarda daha fazla görülmekte ve daha çok sorun oluşturmaktadır. Alt sosyoekonomik sınıflarda ebeveynlerin daha kısıtlayıcı ve reddedici tavırları nedeniyle çocuk suçluluğunun bu sınıflarda daha fazla olduğu vurgulanmaktadır. Ekonomik sorunlarla baş edemeyen ebeveynlerin kızgınlıklarını çocuklarından çıkarma eğiliminde oldukları ve çocukların da bu rol davranışını benimseyerek şiddetin, sorundan suça doğru ilerleyen döngünün bir halkası haline geldikleri ifade edilmektedir (Acar ve Öntaş, 2003: 306). Yoksullukla birlikte aile parçalanmalarının da çocuk üzerindeki sosyal kontrolü azaltarak onların suç açısından riskli bir konuma itildikleri ifade edilmektedir (Seydlitz, Ruth ve Pamela Jenkins, 1998: 73).

Literatürde, çocukların suça meyilli olmalarında onların yoksul ailelerinin bu tür rehberlik eksikliklerini giderecek ve onların toplumsallaşmalarını sağlayacak okul v.s. kurumsal olanakların yokluğundan bahsedilmektedir (Hancı, 2002: 242). Hatta bu çalışma, yoksul aile çocuklarının imkânları olmadığı için öğretmenlerinin bile bu

çocuklara yardım etme taraflısı olmadıklarını iddia etmektedir. Yine, ülkemizde alt sınıftaki aile çocuklarına nasıl rehberlik yapılabileceği konusunda bir makaleye bile rastlamadım. Bunun yanı sıra okuldaki sağaltım metotları ve okul ortamlarının alt sınıf çocukları için genelde uygun olmadığı ve diğer sosyal sınıflardan gelen çocuklar lehine ayrımcı olduğu yönündedir. Bu nedenlerle bu çocukların başarısız oldukları, okulu sevmedikleri, okuldaki benlik algılamalarının kötü olduğu, dolayısıyla da onların dışarıda ve çoğunlukla okuldan olmayan kişilerle zaman geçirmek istedikleri görülmektedir. Yine sorunlu bazı çocuklara rehberlikte, toplum içinde bakım yerine onu kurumlar içinde ele alan yaklaşımların oldukça damgalayıcı olduğu bu nedenle de sürecin çocuğun yabancılaşma ve yalnızlaşmasına yol açtığı ifade edilmektedir. Yine bu yabancılaşma eğilimi ile ilgili olarak çocukların çeşitli kaygılarını azaltmak için kendilerini yalıtma eğilimine girdikleri ve bu eğilimin sonucu olarak yanlış davranışlara yöneldikleri tespitler arasındadır (Acar ve Öntaş, 2003: 300). Bu nedenle çocukların korunması için rehabilite ve ıslah edici politikalardan daha çok koruyucu ve önleyici politikaların olması gerektiği ileri sürülmektedir (Özdek, 2000: 44). Bu önleyici politikaların olmaması halinde risk grubundaki bu çocuklar sadece kişilik gelişimi ve sosyal uyum açısından değil terör, çete, mafya örgütlerine katılım açısından da risk altındadırlar. Yücel, cezaevine giren çocukların eğitim düzeylerine ilişkin incelemesinde eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun suç işleme eğiliminin azaldığını ifade etmektedir (Yücel, 1993: 160). Ancak bazı diğer araştırmalar ise bu süreçte okul ikliminin, okuldaki uygulamaların daha belirleyici olduğunu yani rehberliğin örneğin okula aidiyet ve kazandırılan sorumluluk duygusunun alt sınıf çocuklarının davranışlarında daha olumlu etkiler bıraktığını göstermektedir (Acar ve Öntaş, 2003: 305).

Yoksullukla Mücadelede Sosyal ve Beşeri Sermayenin Önemi

İnsanların karşılaştıkları sorunların çözümünde sosyal sermayenin önemli bir anahtar işlevi gördüğü bilinmektedir. Birçok düşünür, yakın sosyal ilişkiler, arkadaşlıklar kurarak, sivil topluma katkıda bulunmanın toplulukların geleceği açısından inanılmaz bir zenginlik oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Sosyal sermaye bu açıdan insanların ekonomik ve eğitim başarılarında da önemli bir kavram olarak göze çarpmaktadır. Oysa Türkiye'deki duruma baktığımızda sosyal sermayenin temel ögesini oluşturan toplumsal güvenin aile ve akrabalık ilişkilerinden kamusal alana kaydıkça azaldığı ve dünya ortalamasından (%26) çok düşük (%4,9) olduğu görülmektedir. Sosyal sermaye üzerine yapılan bir çalışmada yoksulların ve kadınların sosyal sermayelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Yine ülkemizde eğitim seviyesi yükseldikçe artan sosyal sermayenin topluluk duygusuyla geliştiğini gösteren bulgular, sivil toplum ve gönüllülük bağlamındaki girişimlerin yetersizliği ile açıklanmaktadır (Aydemir, 2011: 188-191).

Yoksulların yaşadıkları sorunların önemli bir kısmı onların sosyal sermayelerinin yetersizliği ile ilgilidir. Eğitimci Lyda J. Hanifan, "Rural School Community Center" adlı çalışmasında, yerel okul hayatında toplulukların uygulamalarının, etkinliklerinin öğrencilerin davranışları kadar eğitimin kalitesini de

olumlu etkilediğini ifade etmiştir (Akt; Farr, 2004: 11-12). Sosyal sermaye çalışmalarıyla tanınan Coleman, toplumsal eşitsizlikleri gidermede bir fırsat olması gereken eğitimin, ebeveynlerin sosyal sermayeden yoksun olmaları nedeniyle bu kesimin çocukları için eşitsizlik ürettiğini belirtir. Devlet okullarıyla Katolik okulları arasında olduğu gibi, Asyalı ailelerin ilk kuşaklarının eğitimde görülen başarılarıyla diğer etnik kökenden gelen aile çocuklarının başarısızlıklarını karşılaştıran Coleman bu durumu çocukların toplumsal desteklerinin, sosyal sermayelerinin yetersiz olmasına bağlar. “Coleman Raporu” olarak bilinen çalışmasında düşünür, okula sağlanan ekonomik kaynaklardan daha çok çocuğun aile geçmişi, arka plandaki toplumsal nitelikler gibi toplumsal sermayenin önemini vurgulamıştır.

Coleman’ın sosyal sermayeden kastı “yetişkinlerle çocuklar arasında kurulan normlar, ağlar ve sosyal ilişkilerdir. Bir çocuk için önemli olan aile içi ilişkileri kadar, aile dışındaki ilişkiler de önemlidir. Sosyal sermaye anlamına gelen bu ilişkiler topluluk içinde de geliştirilebilir (Coleman, 1987: 36). Oysa yoksul çocukları genelde kendine benzer bir çevre içinde yaşayıp eğitim gördüklerinden yaşantı zenginlikleri olamaz. Bu anlamda, eşitsiz pozisyondaki çocukları desteklemek, onlara rehberlik etmek suretiyle onların okula devam, akademik performansları kadar olumsuz eğilimleri de azaltılabilir. Özellikle kesimler arası bir köprü olarak sosyal sermayenin önemine değinen Putnam adlı düşünür, farklı gruplar, kimlikler, sınıflar arasında ilişkiler geliştiren sivil katılım ağlarının, oluşumların demokrasi başta olmak üzere temel insani süreçlerde tahmin bile edilemeyecek olumlu katkılarından bahseder. Bu açıdan ırkçılık, ayrımcılık, sınıfsal önyargılar gibi olumsuz sorunların azaltılmasında bu organizasyonların ciddi katkıları olacağı tahmin edilebilir.

Yoksullukla Mücadelede Rehberliğin Önemi

Rehberlik uygulamalarında bireyin uyumundan bilgi vermeye kadar bir dizi işleme gereksinim duyulur. Bu işlemlerin temel amacı, aslında bireyin kendini ve çevresini tanıma, kişiler arası iletişim ve ilişki becerisi, problem çözme, toplumsal katılım ve mesleki farkındalığı sağlamaya yöneliktir. Çağdaş rehberlik anlayışı öğrencilerin akademik başarılarını önceleyen geleneksel rehberlik anlayışını eleştirir. Çağdaş rehberlik “bireyin kendini anlaması, problemlerini çözmesi, gerçekçi kararlar alması, kapasitelerini kendine en uygun düzeyde geliştirmesi, çevresine dengeli ve sağlıklı bir uyum yapması ve böylece kendini gerçekleştirme için uzman kişilerce bireye verilen psikolojik yardımları ifade etmektedir (Kuzgun, 2000: 2-12). Burada ele alınan rehberlik yaklaşımı, hem içerik hem uygulama açısından farklılıklar göstermektedir. Bu rehberlik anlayışı model oluşturma, gerçek hayata odaklanma ve okul dışı etkinlikleri içermesi itibarıyla farklılık arz etmektedir.

Rehberlikte birebir ilginin etkisi büyük olmasına karşın bunu karşılayabilecek bir alt yapı bulunmamaktadır. Devletin dışında hemen her kesim, örgüt birebir ilgi yoluyla geniş bir üye kitlesine ulaşır ve bunu kötüye kullanabilirken, meşru örgütlenmelerin, rehberlik anlayışının belirsiz bir genele hitap ettiğini görmemek mümkün değildir. Aynı örgütlenme tekniğinden yararlanarak yani “birebir

rehberlikle” çocukların daha az masrafla kötü alışkanlıklardan ve kötülüklerden korunması, çevreye uyumlu bireyler haline getirilmeleri sağlanabilir. Böylece, rehberlik anlayışının değişerek deneyimlerin büyükten küçüğe, güçlüden zayıfa aktarılması, yoksul çocuklara yapılabilecek en güzel yardım olacaktır. Bu rehberliğin yoksul çocukları için daha büyük bir önemi bulunmaktadır.

Yoksullar çocuklarıyla ilgilenemediklerinden onların en savunmasız kesimini çocukları ve gençleri oluşturur. Ancak yoksulların en büyük zenginliğini de yine bu kategori oluşturur. Yine, yoksulluğun en ciddi sebeplerinden birisi de onun bir tür kuşak mirası olmasıdır. Ancak bu olumsuz miras sanıldığı gibi sadece ekonomik yetersizliği değil kültürel ve sosyal yetersizliği de kapsamaktadır. Oysa, bu kültürel ve sosyal zafiyetin etkisi yoksul çocuklara gösterilecek ilgi ve birebir rehberlikle en aza indirgenebilir. Okulların bu konudaki etkisini önemsemekle birlikte çevresel faktörlerin kapsamı düşünüldüğünde yoksul çocuklar için yeterli ve birebir rehberlik sunduğu söylenemez.

Okullardaki rehberlik faaliyeti, genel, daha çok sorunlu ya da başarılı ve az sayıdaki kişiye odaklanabildiğinden istenen sonuçları veremez. Çünkü, farklı toplumsal sınıflar bir arada yaşamakla birlikte yekpare bir bütün değildir. Onların duyguları, düşünceleri, tutum ve alışkanlıkları oldukça farklıdır. Üst, orta sınıftaki bir çocuğun algısı, ihtiyacı ve sorunuyla yoksul gruptaki çocukların algılaması, sorunları ve ihtiyaçları bir olmadığından her bir kategori farklı rehberlik anlayışına ihtiyaç duyar. Bu yüzden genele ve genelde ortalama bir tipe hitap eden rehberlik faaliyetlerinden daha çok orta ve üst sınıf çocukları yararlanırken yoksul çocukları ihmal edilir. Çünkü alt sınıfların aile yapıları bu aile çocuklarının iletişim tarzı, dil becerisi ve kendini ifade etme konusunda okul rehberliğine müsait değildir. Yine, yoksul grupların en fazla hissettikleri olumsuz duyguların başında hor görülme, aşağılanma ve dışlanma gelmektedir. Bugün gittikçe artan bir şekilde hissedilen bu duygu yoksul çocukların topluma yabancılaşmaları ve yalnızlaşmaları anlamına geldiğinden toplumsal bütünleşme açısından ciddi tehlikeler yaratabilir. Oysa rehberlik faaliyetlerinin bu yönde organize edildiğini söylemek güçtür.

Ayrıca, eğitim hedefleri daha çok okul içinde ve teorik bir şekilde karşılanmaya çalışılmaktadır. Mevcut müfredat, okul içi etkinlikler için düzenlenmiştir oysa hayat için düzenlenmiş bir eğitim programımız, zaman geçirme önerilerimiz yoktur. Gerçek hayatla müfredat arasında yaşanan boşluklar için düşünülmüş bir önerimiz maalesef yok. Zamanının çoğunu bilgisayar, tv başında geçiren çocukların hem davranış hem de boş zaman etkinlikleri açısından güzel örneklerle ihtiyacı olduğundan salt nasihat eksenli bir rehberliğin yeterli olmadığını tahmin edebiliriz. Bunun için çocuklara yönelik birebir ilgiyi içeren etkin bir rehberlik faaliyetinin harekete geçirilmesi önemli bir fırsat sağlayacaktır.

Sosyalleşme bireyin temel kural ve davranışları benimsemesinde, sosyal uyumunda önemli bir yer tutar. Sosyal uyumun başarısı ise örnek alınan modelin etkisine göre değişir (Yavuzer, 1996: 53). Sosyal davranış biçimlerinin, örnek modellerin zayıf olduğu ailelerde, ferdin sosyal uyumu sorunlu gelişir.

Sosyalleşmenin yetersiz kalmasıyla sadece sosyal uyum sorunları değil kimlik sorunları da ortaya çıkmaktadır (Yavuzer, 1996: 303-305). Yapılan çalışmalarda meslek seçimi de dahil insanların kişilik gelişiminde “iyi rol modellerinin” önemli bir yeri vardır (Kuzgun, 2000: 131). Ailedeki bir örneğin genelde sonrakiler tarafından model alındığı “kuşaklar arası aktarım” kavramı altında tartışılmıştır. Buna göre çocuk gördüğü rol modelini genelde kendi hayatına aktarmaktadır. Birçok insanın hayatında aile ve akrabalarından birinin, hatta sokağındaki, apartmanındaki yani çevresindeki rol modellerin olumlu ya da olumsuz etkileri bulunur.

Birebir rehberlikle grup dinamiğinin olumlu etkileri de açığa çıkacağından çocukların rehberlikle umulan olumlu davranış modellerini edinmesi sağlanabilir. Bir grubun üyesi olmak, ilgi görmek, güven duygusu, kimlik edinimi, yalnızlıktan korunmak ve prestij yanında takdir, taklit, sevgi, onay gibi sosyal gereksinimlerin karşılanmasında oldukça işlevseldir. Grup içinde insanların sosyal hızlandırma adını verdiğimiz bir etkiye maruz kaldığı, yüz yüze etkileşimden daha fazla etkilendikleri ve yine sosyal etkiden dolayı yalnızken yapamadığı, yapmak istemediği davranışları daha kolay edindiği, uyma davranışını daha çok kabullendiği, önceden katılmadığı fikirleri savunmaya başladığı bilinen bir gerçektir (Kâğıtçıbaşı, 2006: 257-260). Bunların dışında zaten olumlu etkileşimin kendisi, sohbet, yeterince olumlu bir tatmin şeklidir.

Rehberlik yapacaklarla rehberlik yapılacak gruplar arasındaki yaş farkının az olması da yoksul çocuklarına yönelik rehberliğin başarılı olmasında önemli bir husustur. Çünkü rol modellerinin yakınlar ve benzerler arasından seçilmesi olasılığı yüksektir. Yoksul öğrencilerin kendini ve başkalarını tanıma, iş ve meslekler konusunda bilgi sahibi olmaları, üniversite ve üniversiteli hakkında doğrudan bilgi sahibi olmaları ve onları rol model almaları gençlerin doğru rehberlikleri ile başarılabilir. Ayrıca, iyi bir rehberlik yaklaşımı, yoksul çocukların kişiler arası iletişim ve sosyal beceri sahibi olma toplumsal katılım, özsaygı, kendine ve başkasına güven gibi bazı güzel duyguların gelişmesini sağlayabilir. Sıcak bir ilgi, utanma, aşağılık duygusu gibi olumsuz duyguların giderilmesi kadar bu çocukların başarıları üzerinde de olumlu etkiler yaratabilir. Kendini tanıtma, tanışma, randevu isteme, soru sorma-cevap verme, teşekkür etme, paylaşma, izin isteme, dinleme ve girişkenlik davranışlarını geliştirmenin yanı sıra duygularını uygun bir dille ifade etme gibi davranışlar bu etkinliklerde yer aldığından gönüllü rehberlik çalışmaları çocukların sosyal becerilerinin gelişimine katkıda bulunacaktır.

Bütün sosyal öğrenmelerin gerçek bağlamında yani sosyal bağlamda daha iyi öğrenileceğini düşünürsek üniversite öğrencilerinin yoksul öğrencilere ilişkin gözlemlerinin, deneyimlerinin onlara hayat mücadelesi, fonksiyonel olmayan ailelerdeki sıkıntılar hakkında sınıfta öğrendiklerinden çok daha fazlasını kazandıracığı açıktır. Öğretmek öğrenmenin duygusal davranışsal ve bilişsel yönlerine dikkat çeken yazın literatürü de ayrıca faydaları açısından ele alınması gereken bir husustur. Yapararak, yaşayarak öğrenen öğrenciler, sosyal hayatta topluma karşı olarak yoksulluk, işsizlik gibi birçok sorunu pratik olarak

gözlemleyeceklerinden toplumsal farkındalıkları artacaktır. Ayrıca, bu konuda gönüllü hareket eden ve informal olarak kendiliğinden yöntemler geliştirerek çocuklarla iletişim kuran üniversite öğrencilerinin ya da yetişkinlerin bilerek ya da bilmeyerek farklı kültür ve yaşamları görerek bunlar arasında bir köprü görevi ifa edebilecekleri söylenebilir.

Tarihsel Arka Plan: Ahi Teşkilatında Rehberlik Uygulamaları

Gerek Batı'da gerekse ülkemizde çocuklar belirli bir yaşa geldiklerinde bir ustanın, esnafın, zanaatkârın yanına çıraklığa gönderilirdi. Çocuk ustanın yanında belirli bir işi onun verdiği programa göre, usulüne dikkat ederek yapar, direktiflerini yerine getirerek önce kalfa sonra da usta olurdu. Bu süreçte sadece işin niteliği değil aynı zamanda ustanın kişiliği, davranış ve tutumları, değerleri ve nasihati büyük önem taşıdığından bu uygulamanın sosyal ve siyasi sonuçları olduğu tahmin edilebilir. Deneyimlerin aktarıldığı bu sistemde işin öğrenilmesi, acemiliğin azaltılması, neyin nasıl yapılacağı ve hataların tekrar edilmemesi, zaman kaybının önlenmesi yanında kurum içindeki sosyal etkileşimin kolaylaştırılması da sağlanmış olmaktadır. Bugün de koçluk programları sadece eğitimde değil aynı zamanda idarede, iş ve sanayide de sıklıkla kullanılmaktadır.

Bizde Ahi teşkilatı usta-çırak ilişkilerinin gözlemlendiği en orijinal örneklerden biridir. Kimilerine göre kelimesi Ahi Arapça kardeş kimileri ise Türkçe cömert anlamlarına geldiğini ifade eder. Ahi birliklerini Fütüvvet'in devamı olarak ananlar bu kelimeyi Arapça, J. Deny ve Köprülü ise Divanu Lügat'it-Türk'te geçen "akı" kelimesinin değişmiş hali olarak cömert anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Sanıldığı gibi aksine Ahi teşkilatı başlangıçta salt esnaf ve sanatkâr üyelerinden oluşan bir birlik olmayıp zamanla bu şekilde bürünmüştür (Güllülü,1992: 23-26). Ahi teşkilatı, önce göçebe toplulukların değerleriyle yerleşik kültürün değerleri arasındaki çatışmayı yumuşatarak sentezlemeye çalışan köylü, kasabalı ve şehirli insanlardan oluşmaktadır. Kır-kent, zengin-yoksul, şu-bu şeklinde ortaya çıkan ayrımlar, gerilimler bugün de başımızı önemli ölçüde ağrıtmaktadır. Geçmiş dönemde iki değer ve iki grup arasındaki çatışmayı azaltarak yeni bir sentezi ortaya koyan "Ahi Birliği" bu açıdan gönüllü rehberlik organizasyonu açısından önemli bir esin kaynağı olabilir.

Bugün de halen bir ölçüde göçebeliğimiz, kırdan kente yönelik hareketlilikle devam etmektedir. Yine aile ve akrabalık değerlerinde yaşanan kırılma ve sarsıntılar toplumu olumsuz etkilediğinden bütünleşmeyi arttıracak projelere ihtiyaç bulunmaktadır. Ahi değerlerinden olan güçsüzlere koruma, merhamet ve bağışlama, topluma bağlılık, diğerkâmlık, almadan vermek, cömertlik, dürüstlük, misafirperverlik gibi özellikler değerler eğitiminde oldukça önem taşımaktadır. Bu özelliklerin birçoğunu kişiliğinde barındıran ve ilk Ahi liderlerinden olan Ahi Ahmet Şah hiçbir resmi kimliği olmasa da Konya'da yaşanan siyasi kargaşalıkları, kendisine bağlı binlerce kişiyle engelleyip düzenin sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Yine Ahi liderlerinden ikincisi olarak bilinen Şeyh Edebalı de kişiliği ile sadece Osmanlı

siyasal temelinde değil aynı zamanda bu siyasal oluşumun sosyal ve ahlaki temellerinin belirlenmesinde de etkili olmuştur.

Ahi Birliklerinin ahlaki vasıflara yönelik bu amaçları, belirli davranışların üyelerine kazandırılması, onlara bu yönde rehberlik yapılması sonucunu doğurmuştur. Rehberlikteki bu esas “okumak yazmakla olmaz ta üstaddan görmeyince” ilkesiyle somutlaştırılmıştır. Birliğe henüz girmiş olan gençlere 124 kural öğretilirken, zamanla yemek adabı, çarşıda-sokakta yürüme, konuşma, alış-veriş, oturup-kalkma gibi sosyal hayatta dikkat edilmesi gereken 740 maddeden oluşan görgü kurallarının öğretilmesi çarpıcıdır (Güllülü, 1992: 110). Ahi birliklerine girecek olanların her biri uzun denemelerden sonra birliğe kabul edilir ve her birine iki “yol kardeşi” ve bir “yol atası” seçtirilerek ona “yol sahibi” olması için rehberlik edildiği görülmektedir. Ahiliğin sosyal, dini ve ahlaki fonksiyonları yanında siyasi ve ekonomik fonksiyonlarıyla daha sonraki dönemlerde etkili olmaya devam ettiği görülmektedir.

Ekonomik fonksiyonlarıyla Ahi birlikleri usta çırak ilişkilerini bir kurala bağlamış ve bu süreçte, alınan çocuğun sadece beceri olarak değil kişilik ve ahlak olarak da olgunlaşmasına çaba gösterilmiştir. Çeşitli mesleklerde yetiştirilen bu çocuklara “bin bir” gün rehberlik edilerek onların çıraklıktan Kethudalık’a kadar yükselmelerine imkân sağlanmıştır. Sonrasında ekonomik menfaat birliğine dönüşmesine karşın Ahi teşkilatının yoksul, yetim ve dullar için adeta sosyal bir sigorta gibi işlev gördüğü unutulmamalıdır (Güllülü, 1992: 125-140). Ahi Birlikleri, Ahi Evran adlı menkıvebi kişiliğe dayandırılmaktadır. Kişiliği ve yaşantısı hakkında olağanüstü hikâyeler anlatılan ve soyu Hz. Peygamber’e dayandırılan Ahi Evran, zamanla bu teşkilatın meşruiyet ve kutsallık simgesi haline gelmiştir. Erkeklerden oluşan örgütlenme için Ahi Evran isminin, kadınlar için de Ahi Bacıyan isminin kullanıldığı bilinmektedir. Cinsiyete dayalı benzer bir örgütlenme tarzı güncel gönüllü rehberlik organizasyonlarında da bulunmaktadır.

Yakın geçmişte de Cumhuriyet’in ilk yıllarında “İyilik Dernekleri”nin kurulduğunu ve bu dernekler aracılığıyla çocukların iyiliği sadece nasihatle değil bizzat uygulayarak da öğrendikleri görülmektedir. Dönemin okul müdürlerinin ve öğretmenlerinin övgülerine mazhar olmuş olan bu derneklerin bugün uygulamak istediğimiz gönüllü rehberliğin farklı bir formatta uygulanması anlamına geldiği söylenebilir. Bu iyilik derneklerinde çocukların akranlarına, yaşlılara ve hayvanlara merhamet etmeleri, yardım etmeleri konusunda zemin oluşturulduğu, teşvik edildiği görülmektedir. Sınıflarda, derneklerin amaç ve işlevlerinden bahsedildikten sonra katılımı çocukların özgür iradesine bırakılan bu hareketin zamanla çeşitli usul ve kaideleri geliştirilmiştir. Örneğin, çocukların yaptıkları iyilikleri isim belirtmeden yazıp okuldaki kutulara atmaları bundan biridir. Bir okul müdürü bu derneğin sayesinde yaramazlık yapan çocukların küçüklerine karşı yardım sever davranışlar geliştirdiğini ifade etmektedir (Kılıç, 2007: 666-7).

Bugün, çocuklarımız, tv., internet karşısında 5-10 saat gibi uzun bir zaman boyunca sürekli bir değer bombardımanı altında kalmaktadır. Çoğu ailenin

çocuklarıyla, çocuğun bilgisayarı ve telefonuyla kurduğu bağı kadar derin bir bağı yok. Kimliğimizi korumak ve onunla var olmak için değerlerimizin etkili bir şekilde yeni nesillere aktarılması icap etmektedir. 18. Milli Eğitim Şurasında “değerler eğitimi”nin çok önemsendiği ve bu eğitimin nasıl gerçekleştirileceği konusunda ciddi tartışmaların yapıldığı görülmektedir. Önerdiğimiz gönüllü rehberlik çalışmasında belirlenen “değerlerin” aktarılabilmesi bir çerçeve kullanılması mümkündür. Gençlerin sorumluluk, saygı, sevgi, yardımlaşma, çalışma, şefkat v.s. konularda değer sahibi olmaları için belirli programa uygun rehberlik çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır. Hatta belirli değerlerin okul içinden çok proje vasıtasıyla okul dışındaki etkinliklerle etkili bir şekilde uygulanabileceğini tahmin edebiliriz. Çünkü, değerler anlatılarak verilemez ancak örneklerle, davranışa ve olaylara dayalı planlamalarla verilebilir.

Çocuklara ve gençlere bilgi, beceri ve meslek edindirmenin yanı sıra “iyi insan” olmanın yolları da öğretilmelidir. Değerler eğitimi, toplumun huzur ve mutluluğunda, birlik ve bütünlüğünde önemli bir yer tutar. İnsanların iyiye, doğruya ve güzele yönelmesinde değerler eğitimi hayati bir önem taşımaktadır. Aile içi ilişkilerde, küçük-büyük ilişkilerinde, işçi-işveren, öğretmen-öğrenci, arkadaşlık-dostluk, iş ilişkilerinde, tartışma ve çatışmada, hatta düşmanlıkta bile bir değerler manzumesine ihtiyacımız bulunmaktadır. Millet olabilmeyi, birbirini anlayıp, empati kurabilmeyi sağlayan temel faktör ortaklaşa paylaşılan değerler manzumesidir. Bir toplumun devamında olduğu kadar gelişmesinde de, milli, ahlaki değerlerinin yeni nesillere iyi bir şekilde aktarılması belirleyicidir. Bu açıdan ahi teşkilatının tarihsel bir arka plan sunduğu söylenebilir.

Popüler Bir Örnek: Big Brothers and Big Sisters (BBBS)

M.Ö. Antik Yunanistan'da yaşayan Ozan Homeros'un Odyseia Destanı'nda anlatıldığına göre, Kral Odysseus harbe giderken oğlunu öğretmen, bilge ve güvenilir dostu Mentor'a emanet eder. Mentor, Oğul Telemachus'u babasının yokluğunda korur ve ona akıl hocalığı yapar. Onu geleceğe hazırlar. Bu ilişkinin zaman içinde kopyalanmasıyla, "mentorluk" denen ilişki biçimi yani akıl hocalığı günümüze kadar gelir. Bu sistem ABD'de değişen ekonomik sistemle birlikte farklılaşarak bugün kurum içi, şirket içi koçluk şeklinde icra edilmektedir, üstelik yeni Amerikan yönetim icadı olarak (Murray, 2001: 9-10). Dünyada sanat, siyaset ve birçok alanda kullanılan "mentorluk" kavramı Türkiye'de daha çok spor ve iş alanında tanınmaktadır.

Yoksullukla mücadelede önerdiğimiz rehberlik çalışmaları aslında çeşitli ülkelerde “Mentoring Programme” adıyla anılan ulusal ve gönüllü kuruluşların yaptığı koçluk çalışmalarının, “rehberlik uygulamalarının farklı bir tarzı olarak yorumlanabilir. Yurt dışında yapılan bu rehberlik çalışmaları, gönüllü bir yetişkinin, seçilmiş bir çocuğa belirlenmiş bir programa göre “birebir” rehberlik yapmasıyla özetlenebilir. Birbirinden çok farklı süre, program ve yaş gruplarına göre yapılan bu koçluk/rehberlik çalışmaları, bazen bir emeklinin bazen bir üniversite öğrencisinin

bazen de halen çalışmakta olan kişilerin gönüllü katılımıyla yürütülmektedir. Bu konuda yapılan akademik çalışmalar bu programların genel olarak çocuklar üzerinde olumlu bir etki oluşturduğu yönündedir. “The Nightingale Mentoring Programme” adlı rehberlik çalışmalar Almanya, Avusturya, Finlandiya, İsveç gibi birkaç ülkede başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Comenius programı çerçevesinde uygulanmakta olan bu çalışmalarla Avrupa’daki göçmenlerin uyumlarına katkıda bulunmaktadır.

ABD’de yaklaşık bir asır boyunca yetişkinlerin çocuk ve ergenlere yönelik rehberlik faaliyetinde buldukları “Big Brothers and Big Sisters” adlı bir organizasyon bulunmaktadır. 4500’den fazla organizasyonun desteklediği bu okul dışı rehberlik faaliyetlerinin hem bireysel hem de çevresel riski azalttığı için ulusal bir önemi bulunmaktadır. 2005 yılında Amerika’da 3 milyon yetişkinin belirlenen çocuklara birebir rehberlik yaptığı bu organizasyonlara şu anda gönüllü olarak katılmak isteyenlerin sayısı 44 milyon olarak ifade edilmektedir (O’Conno, 2005: 1-3). Seçilen gönüllü yetişkin ve gençler, öncelikle babanın olmadığı tek ebeveynli ailelerdeki çocuklarla, belirlenen bir program dahilinde ilgilenmişlerdir. Bu programa göre, gençler, yetişkinler ayda dört kez olmak üzere ve her seferinde 4 saatten az olmamak koşuluyla bir yıl boyunca ya da daha uzun süre boyunca seçilmiş bu dezavantajlı çocuklara rehberlik yapmaya çalışmışlardır. ABD’de 500’den fazla yerel organizasyonu olan Big Brothers and Big Sisters (BBBS) organizasyonu 2000 yılında yaklaşık 75.000 yetişkin-çocuk eşleştirmesini gerçekleştirerek programını uygulamıştır. Program, gönüllü seçiminden, eğitimlerine, elemelerden, eşleştirmeye ve nihayet çocuklara yapılan rehberliğe kadar belirli bir çerçeveye sahip olmakla birlikte yerel topluluğun özelliklerine göre de esnek bir özellik taşımaktadır. Etkileri karşılaştırmalı olarak incelenen çalışmalarda okula devam, başarı yanında aile ve arkadaşlık ilişkilerinde olumlu değişiklikler bulgulanmıştır (Tierney and Grossmann, 2000: 11). Bunların dışında okul dışı etkinliklerde yani sinema, müzik etkinlikleri, sergiler, tiyatro gibi sanatsal faaliyetlerin yanında spor, müze gezileri gibi bireylerin sosyal ve kültürel anlamda yaşantı zenginliklerini belirli bir eğitsel programa göre değerlendiren çocukların okula devam, başarı ve başarıyla ilgili tutumlarının olumlu yönde etkilendiği ifade edilmektedir (Christopher Boccanfuso, Kristin Anderson Moore, and Camille Whitney, 2010: 5-7).

BBBS’nin teori ve uygulamaları boşlukta oluşmamıştır. Organizasyon süreci çeşitli araştırma, konferans ve değerlendirmelerle sürekli ele alınır ve güncelleştirilerek yeniden uygulanır. Programlarda ulusal çapta birliğin sağlanabilmesi açısından temel hususlarda, yani gençlerin programa kaydı, seçilmeleri, eğitimi ve koçluk konusunda genel kaideler uygulanır ancak program yerelde çocukların ihtiyaçları, çevrenin niteliği ve bütçeye göre yeniden yorumlanmaktadır. Gerçi 1980’li yıllar boyunca çocuklarla gönüllü yetişkinlerin eşleşmelerinin doğal olarak yürüyeceği düşünülmüş ki ne bir eğitim, ne eleme ne de kontrole çok önem verilmeden organizasyon basit bir düzeyde ele alınmıştır. Hatta

o dönemde bu organizasyonun kurucu ve uygulayıcılarının “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler” mantığına uygun şekilde çeşitli hareket eden bir görüntü sergiledikleri ileri sürülmektedir (Tierney and Grossmann, 2000: 1-2).

Oysa daha sonra işin ciddiyeti fark edilerek birçok hususta profesyonel bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmıştır. Örneğin, hali hazırda gönüllülerin seçimi basit bir süreç olmayıp tamamen profesyonellik ve zaman gerektiren bir süreç olarak düşünülmüştür. Bu aşamada kaydı alınanların 3 ile 8 aylık süreç içinde uygun olup olmadıklarına karar verilmektedir. Gönüllülerin başvurularının değerlendirildiği bir araştırmada, kayıtlı olanların %30'unun uygun, %35'inin uygun olmadığı ve geriye kalanların da süreç içinde uygulamalar başlamadan vazgeçtikleri, geri çekildikleri ya da uzmanlar tarafından değerlendirmelerinin henüz bitmediği yönündedir. Gönüllüleri seçmenin bu kadar zaman alması, bu işe gösterilen itina ile ilgili olup bunun sebebi de çocukların güvenliklerini ve gönüllülerle olumlu ilişkiler geliştirmelerini sağlayabilmek içindir. Aynı şekilde çocukların seçiminde de uzmanlık gerektiren bir değerlendirme prosedürü uygulanmaktadır. Seçimde çocuğun yaşı (6 yaşından-18 yaşına kadar), bulunduğu yer gibi olgusal özelliklerden başka daha spesifik özelliklere de dikkat edilir. Bu çocuklardan hangilerinin uygun olduğu ise onların ve durumları, çocukların kimsesiz ya da tek ebeveynli oluşlarına, azıcık sosyal yetenek sahibi olmaktan tutun da ailenin ve çocukların devam edecekleri organizasyonun kurallarına uyum gösterip gösterememesi ihtimaline kadar uzanan bir dizi seçenek dikkate alınarak kararlaştırılmaktadır.

Programın uygulanabilmesi için gerekli görülen yetişkin eğitiminde iletişim becerileri, çocuk gelişimi özellikleri, eşlenen çocukların dönemsel özellikleri, çocukların o dönemdeki beceri edinebilme kapasite ve sınırları en iyi şekilde anlatılır. Eşleştirme yapılırken cinsiyet, etnik köken, yaş, katılacak etkinlik türü, dini, mezhebi, coğrafi yakınlık ve ulaşılabilirlik gibi faktörler dikkate alınır. Elbette bu süreçte ailelerin de yetişkin-çocuk eşleştirmelerini onaylamaları gerekmektedir. Eşleştirmelerde gönüllüler birkaç seçenekten birini tercih edebilecekleri gibi aileler de çocuklarıyla ilgilenecek gönüllülerle ilgili tercihlerini, sınırlamalarını, önceliklerini bildirirler. Birçok araştırmada aileler seçilen gönüllüleri kabul etmiş ancak nadiren de olsa ailelerden eşleştirmeleri kabul etmeyenler çıkmıştır. Örneğin bazı aileler, çocuklarına rehberlik yapacak insanların kendileriyle aynı etnik kökenden olmasını istedikleri tespit edilmiştir (Furano et al., 1993).

Bu organizasyonlarda etkili bir partnerlik ilişkisi için yerel organizasyon olası sorunlara müdahalede rehberlik ve katkı yapar. Eşleştirmenin yapıldığı iki hafta içinde aile, genç ve gönüllü yetişkinle temasta bulunacağını belirtir. Kurum, yıl boyunca her ay telefon aracılığıyla gönüllülerle temas kurar. Bu süreçte aileyle olduğu gibi çocukla/gençle de yılda en az dört kez telefonla bağlantı kurularak etkinlikler ve gidişat hakkında bilgi alınır. İlişkide problem çıkması durumunda yönetici sürece müdahale ederek ilişkinin devam edip etmeyeceğine karar verir. Bu koordinasyonda nelerin neye göre yapılacağı hususunda bir müfredat bulunmaktadır.

Marc Freedman tarafından 1992 yılında hazırlanan bir raporda müfredata uyulmaması, programda belirtilen eğitime dikkat edilmemesi durumunda gönüllülerin bir şeyler yapma hislerinin hata yapmalarını engellemediğini hatta bazı durumlarda kötü örnek oldukları ifade edilmektedir. Aynı çalışmada gönüllü-çocuk birlikteliği ne kadar az yapılandırılmışsa, yetişkinlerin çocuklarla o kadar az bir araya geldikleri ve çocukların karşılaştığı sorunlara rehberlik imkân ve becerilerinin o kadar az olduğu ifade edilmektedir (Tierney and Grossmann, 2000: 5). Daha az yapılandırılmış kampüs temelli bu organizasyonlarda bunu doğrular şekilde uygulamaya katılan gönüllü üniversite öğrencilerinin ancak %56'sının düzenli bir şekilde ilgilendikleri çocuklarla bir ölçüde birlikte zaman geçirdikleri tespit edilmiştir.

Bir yıldan fazla süren bu organizasyonlarda çocuklarla tanıştıran gönüllülerin %96'sının 4 hafta içinde en az bir kez ortalama olarak da 3 kez birlikte zaman geçirdikleri bulunmuştur. Yine bu bulgular eşleştirilen gönüllülerin çocuklarla onlarla ne kadar uyumlu ve ne kadar fazla zaman geçirip onlarla birlikte olurlarsa çocuklar üzerindeki olumlu etkinin o kadar fazla olduğu yönündedir. Bu konuda en iyi bulgular daha büyük yaşta kişilerle risk altındaki çocukları bir araya getiren organizasyonların başarısıdır. Bu tür eşleştirmelerde risk altındaki çocuklarla eşleştirilen yetişkin kişilerin çocuklarla bir ayda ortalama 6 kez bir araya geldikleri görülmektedir (Styles and Morrow, 1992). BBBS'nin eşleştirdiği çocuk ve gönüllülerin yaş, cinsiyet ve etnik kökenle ilgili verilerinin çeşitlilik, etki ve büyüklüğüne bakıldığında yapılan organizasyonun oldukça ciddi yapıldığını söyleyebiliriz.

BBBS'nin Çocuklar ve Gönüllü Gençler Üzerindeki Etkileri

Yapılan birçok çalışmada, BBBS'nin dezavantajlı gruplar içinde yer alan çocuklar üzerinde olumlu etkiler bıraktığı gözlenmektedir. Yoksulluk, alkol ve uyuşturucu sorunu olan, aile sorunlarıyla bunalmış olan ve boşanmış, evde fiziki, cinsel ve psikolojik şiddete maruz kalan çocuklar üzerinde yürütülen rehberlik çalışmasında, belirlenen süreler içerisinde, BBBS'nin ilgilendikleri çocuklar, kontrol gruplarına kıyasla birçok açıdan daha az asosyal davranış gösterdikleri, daha az alkol, uyuşturucu ve daha az okul sorunu (devamsızlık, disiplin suçu, başarısızlık) ve daha az kavga ettikleri tespit edilmiştir (Furstenberg, 1993; Werner and Smith, 1992; Ellio, 1993).

Programa katılan kızların durumu başarı, okula devam ve asosyal davranışlar açısından kontrol gruplarına kıyasla neredeyse yarı yarıya hatta bazı değişkenler açısından %80 daha olumlu ve ümit verici olarak görülmektedir. Sadece, olumsuz davranışlardaki azalmalar açısından değil, aynı zamanda kitap okuma, kütüphaneye gitme, ödevlerini tamamlama, arkadaş ve aileyle ilişkilerde iyileşme gibi olumlu davranışlarda artışların olduğu görülmektedir (Tierney, Grossman and Resch: 2000: 34-36). Bunun yanı sıra, programa katılan göçmenlerde özellikle de farklı etnik kökenden gelen kız çocuklarında farkındalık, öz saygı ve sosyal kabul gibi olumlu benlik gelişimi açısından kontrol gruplarına göre daha olumlu gelişmeler olduğu

görülmektedir (Haensly and Parsons, 1993; Scales, 1991; Tietjen, 1989; Hirsch and Reischl, 1985).

Bunun yanı sıra çalışma, sadece yoksul gruplar için düşünülmüş bir çalışma anlamına gelmemelidir. İyilik yapanların kendileri kadar iyilik görenlerin de kendilerini iyi hissettikleri ve bunun sonucunda ise toplumdaki olumluluk eğilimlerinin arttığı tahmin edilebilir (Freedman, Sears and Carlsmith, 2003: 332-333). Bu etkileşimin farklı sosyal kesimler arasında olması daha olumlu bir etki yaratabilir. Bu açıdan gönüllü rehberlik projesinin yarının aydınlarını oluşturacak üniversite öğrencilerinin kendi kendine yardım eden bir ruh kazanmaları, kişisel gelişim ve kendini gerçekleştirme hedefleri olan insanlar olmaları yolunda da ciddi bir adım olacaktır. Ayrıca, bu uygulama üniversite öğrencilerinin toplumu daha yakından tanıma ve mesleklerinde daha başarılı olmalarında da fayda sağlayacaktır. Çünkü, öğretmenlik yapacakları sınıflarda bu tür öğrenci gruplarının olacağını tahmin edebiliriz. Bu çalışmayla öğrenciler hem topluma katkıda bulunmuş olacaklar hem de toplum sorunlarına daha fazla duyarlı olacaklardır. Bu uygulamada rol alanların toplumun dezavantajlı kesimlerine yönelik çeşitli faaliyetlerde gönüllü olmaları, aynı hedef için organize olabilmeye, proje uygulayıcısı kurumlarla ilişkilerinde olduğu gibi daha fazla sosyal çevre kazanmaları da mümkün olacaktır.

İsveç'te, Malmö Üniversitesinde her yıl 90 üniversite öğrencisinin ilkökul çocuğuna rehberlik yapması amacıyla düzenlediği "The Nightingale Mentoring Programme" adlı bir programda bu tür etkinliklerin sadece rehberlik yapılan çocuklar için değil aynı zamanda çocuklara gönüllü koçluk yapan üniversite gençlerinin mesleki ve kişisel gelişimleri açısından da önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Adı geçen çalışmada gençlerin yoksul bölgelerdeki çocukların hayat koşullarını görerek, sosyal dışlanma ve kültürel farklılıklar konusunda duyarlılıklar geliştirdikleri tespit edilmiştir (Grander, 2011: 55). Söz konusu çalışmada üniversite öğrencilerinin, sosyal içerim, kültürlerarası yeterlilik ve sosyal dışlanma konusundaki duyarlılıkları, sınıf içi öğrenme deneyimlerinden çok daha kalıcı ve gerçekçi olarak öğrendiklerini göstermiştir. Benzer çalışmalarda üniversite öğrencilerinin empati kurma, toplumsal tabakalaşma ve farklı yaşam tarzlarını kıyaslama yanında iletişim yeteneklerini geliştirdikleri ve gelişmiş bir sorumluluk, benlik saygısı elde ettikleri görülmüştür (Fresco & Carmeli: 1990 & Hobfoll: 1980; Topping & Hill (1995) ve Wertheim (1999).

Gönüllülük ve diğergamlık üzerinde yapılan çalışmalarda da insanların iyimserlik duygularının bulaşıcı olduğu ve diğerlerinin olması durumunda yani insanların bir grup olarak daha fazla yardım etme davranışına girdikleri, yine insanlara sorumluluk verildiğinde en üst düzeyde yardım davranışında buldukları ifade edilmektedir (Freedman & Sears and Carlsmith, 2003: 315-317). Genel anlamda fırsatlar verildiğinde insanların toplumsal adalet ve eşitlik konusunda sanıldığından daha fazla yardım etme eğiliminde oldukları tespit edilmiştir (Freedman, Sears and Carlsmith, 2003: 332-333). Bu bulgular, önerdiğimiz rehberlik

çalışmalarının uygulama ve sonuçlarının gayet başarılı olabileceğini göstermektedir. Nitekim bu alanda yapılan çalışmaların sonuçları benzer niteliktedir.

Sadece okul temelli organizasyonlarda değil iş temelli organizasyonlarda da bulunan BBBS, yaptığı çeşitli etkinliklerle gençlerin meslekler hakkında bilgi edinme, iş hayatının zorluk ve fırsatlarını tanıma konusunda etkili olduğunu göstermektedir. Çeşitli şirketlerin sponsorluğunda yapılan bu programların, gençlerin sosyal yeteneklerini arttırarak onların özsaygıları yanında, gelecek ümitlerini de arttırdığı belirtilmektedir. Bu programların, gençlerin kurallara önem verme, konuşma-dinleme yeteneklerinin gelişmesi, sorumluluk alma, takım çalışması ve azimleri üzerinde katkıları olduğu ileri sürülmektedir (Bassi & Ludwig, 2000: 221). Söz konusu programlar üzerine yapılan yorumlarda gönüllü rehberlik yapılan gençlerin diğer akranlarına kıyasla okul sonrası iş tercihleri ve iş bulma yeteneklerinin olumlu yönde etkilendiği ileri sürülmektedir (Hamilton, 1999: 300-305). Bir başka çalışmada ise gönüllü rehberliğin riskli muhitlerde yaşayan gençler üzerinde normal bir çevredeki bireylere kıyasla anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda söz konusu etkinliklerin belirtilen gençler üzerinde psikolojik iyilik, özsaygı, yaşam memnuniyeti gibi duygusal açıdan olumlu etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, organizasyonun rehberlik fonksiyonu sadece psikolojik sağlık açısından değil, çocukları kavga, yaralama gibi çeşitli sorunlardan ve alkol uyuşturucu gibi yanlış alışkanlıklardan uzak tuttuğu gerekçesiyle davranışsal ve bedensel sağlık açısından da önemli görülmektedir (David L. DuBois, and Naida Silverthorn, 2005: 318-320).

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada yoksulluk, yalnızlık ve sosyal dışlanmayla ilişkilendirilerek gönüllü rehberliğin bu sorunun azaltılmasındaki olası rolü anlaşılmalı çalışılmaktadır. Yoksulluğun cinsiyet ve yaş temelinde yarattığı gerilimler yoksul çocuklarla ilgili yeni sosyal politikaların uygulanmasını gerektirmektedir. Yoksulluğun sadece gıda temelinde algılanması, gıda dışında yapılması gereken farklı yardım etkinliklerinin özellikle de yoksul çocuklar yararına yapılması gereken psikolojik, eğitsel ve sosyal projelerin gözden kaçmasına yol açmaktadır. Oysa çocuklar yoksulluğu zihinsel, fiziksel, duygusal ve manevi gelişmelerine zarar veren ortamlar olarak yaşadıklarından, çocuk yoksulluğunu düşük aile geliri ya da düşük tüketim düzeyi gibi geleneksel kavramsallaştırmaların ötesinde ele almak gerekmektedir. Bu anlamda yoksul çocuklar sadece gıdadan, elbiseden değil daha önemlisi olumlu rol modellerinden ve yol gösterici rehberlikten de yoksundurlar. İşte tam bu noktada yoksul çocuklarla ilgili sosyal hizmet çalışmalarının, rehberlik ve destek kanallarının yeterliliği gündeme gelmektedir.

Yoksul çocukları genelde kendine benzer bir çevre içinde yaşadıkları ve eğitim gördükleri için bir yandan toplumun geniş çevreleriyle iletişim kurma bir yandan da onlar tarafından anlaşılama sorununu fazlasıyla yaşarlar. Yoksul çocukların yaşadıkları muhitler, gittikleri okullar genelde olumsuz ya da yetersiz

örneklerle dolu olduğundan onların çeşitli sorunlara maruz kalmaları hatta suça yönelmeleri beklenen bir durumdur. Yoksul çocukların önemli bir kısmı hayatlarının en kritik dönemlerinde, başka faktörlerin etkisini ihmal etmemek kaydıyla, bu olumlu rol modellerinin yetersizliği, yeterli destek ve rehberliğin olmaması nedeniyle yanlış tercihlerde bulunurlar ve yoksulluk döngüsüne yenilirler. Bugün sadece yoksul çocukları değil on binlerce çocuk okullarda eğitim alıp, yüzlerce saat ders almasına karşın hala, akademik başarının düşüklüğünden, okula devam sorunu, disiplin ve suç gibi sapkın davranışlardan şikâyet edilmektedir.

Toplumsal ilişkilerin doğasında bulunan güç kimsesiz çocukların faydasına harekete geçirilebilirse bu çocukların beşeri sermayeleri şaşırtıcı bir seviyeye çıkarılabilir. Güçlü bir sivil katılım ve gönüllülükle organize edilecek olan rehberlik anlayışı insanlar arası güveni, işbirliğini ve iletişimi kolaylaştırır. Güvene dayalı bu ilişkiler beşeri sermayenin katkısıyla sosyal yapıyı güçlendirecektir. Üniversite öğrencisi kalfa öğrenci, ilköğretim öğrencisi ise çırak öğrenci olarak düşünülürse ikisi arasındaki ilişkinin belirli bir program dahilinde organize edilmesinin önemli faydaları olabilir. Üstelik bu gönüllü rehberliğe yetişkinlerin, yalnızların, çocuğu olmayan çiftlerin, emeklilerin ve yaşlıların katkıları da ciddi bir organizasyonla eklenebilir. Eğitimli gençlerin yanı sıra deneyimli yetişkinlerin toplumla, toplumun alt kesimleriyle bağ kurmalarının sağlanması orijinal sonuçlara yol açabilir. Bu nedenle makalede örneklerini sunduğumuz gönüllü rehberlik organizasyonlarının önemi büyüktür.

Aslında çeşitli örgütler meşru ya da gayri meşru hedeflerine ulaşmada üye kazanmak için “birebir ilgi” metoduyla ya da grup dinamiğini kullanarak kendilerince başarı da elde etmişlerdir. İşte bu grup dinamiği ve “birebir ilgi” yoluyla risk altındaki çocukların olumlu kimlik geliştirmelerinde etkili olunabilir. Bunun yanı sıra modernleşmeyle birlikte gittikçe artan yalnızlaşma olgusunun yanı sıra yoksul kesimlerde ciddi bir sorun haline gelen etiketlenme, dışlanma hissini de bu tür etkinliklerle azaltılabileceğine inanıyoruz. Bu projeye ailesinden izin alınan 10-15 yaş grubundaki dezavantajlı çocuklar dahil edilebilir. Yoksul ve dezavantajlı ailelerdeki çocukların yanı sıra, 10-15 yaş grubundaki yoksul göçmen çocukları, yetim çocukları, yatılı bölge okulu öğrencileri, sorunlu (devamsızlık, v.s. alışkanlıkları olan) öğrenciler, okul başarısı düşük çocuklara rehberliklerde öncelik tanınabilir. Bu organizasyonlarda yoksul ailelerin kız çocuklarını ihmal edebilecekleri düşüncesiyle kız çocuklarına öncelik verilebilir. Bu bağlamda risk altındaki gruplara öncelik sırasına göre ya da bu özelliklerin birkaçını taşıyıp taşıyamamasına göre rehberlik edilmesi faydalı sonuçlar doğurabilir.

Çeşitli yaş gruplarındaki yoksul çocukların hem güzel zaman geçirme hem de birebir rehberlik ihtiyaçları üniversite öğrencilerinin ya da gönüllü yetişkinlerin katkılarıyla karşılanabilir. Üstelik bu rehberlik başka çocukların katılımına da açılabilir. Bilindiği üzere Üniversitelerin Eğitim Fakültelerinin bütün programlarında 3. sınıflarda verilmek üzere “Topluma Hizmet Uygulamaları” adlı 3 kredilik bir ders müfredata konmuştur. Uygulamalı olan bu ders, üniversite öğrencilerinin toplumsal

hayatta sorumluluk almalarını ve çeşitli sosyal, kültürel sorunların çözümüne katkıda bulunmalarını amaçlamaktadır. Dolayısıyla, proje çalışmalarına uygun nitelikteki bu dersin yoksul çocukların kişisel ve sosyal gelişimlerinin arttırılmasında büyük bir fırsat olduğunu tahmin edebiliriz. Bu projenin ciddi bir şekilde uygulanması, her yıl sadece bir üniversitede yüzlerce gencin aldığı “Topluma Hizmet Uygulamaları” adlı bu dersin gerçekten topluma hizmet olarak kullanılması anlamına gelecektir. Bunun yanında bu dersi almasalar da çeşitli topluluklara üye olan ve topluma hizmet amacıyla gönüllü faaliyetlerde bulunmak isteyen gençlerin de bu projeye katkı sağlayabileceğini tahmin edebiliriz. Bu projenin sadece dezavantajlı çocuklara değil, rehberlik yapabilecek yetişkin ve gençlerin kendilerine de büyük faydası olacaktır. Bu projeye gençler öğretmenlik mesleklerinin icrasında, anne-baba olarak çocuklarının yetiştirilmesinde ve genel anlamda sorumluluk sahibi vatandaşlar olabilmelerinde önemli bir fırsat yakalamış olacaklardır.

Seçilecek üniversite öğrencileri, öncelikle Eğitim Fakültelerinde II. Öğretimde okuyan ve daha yüksek puanla girilen Türkçe, Okul Öncesi, Din Kültürü Öğretmenliği gibi bölümlerden olabilir. Ancak, Fen Edebiyat Fakültelerinin Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Sosyal Çalışma gibi sosyal alanlarında okuyan öğrencilerin yanı sıra İlahiyat Fakültelerinde okuyan öğrencilerin de destekleri, gönüllü katılımları istenebilir. Gönüllü rehberlerin seçiminde geliştirilen bir anketin yanı sıra mülakat da uygulanabilir. Bu anket ve mülakatlar hem gençlerin bu tür bir projeye uygun olup olmamalarında hem de çocuklarla üniversiteli gençlerin eşleştirilmesinde kullanılabilir. Üniversiteli gençlerin seçiminde öğretim üyelerinin öğrencilerle ilgili kanaatleri kadar önerdikleri kişiler de dikkate alınabilir. Gönüllü seçiminde sadece gençlerin değil yetişkin gönüllülerin, hatta emeklilerin de katkıları alınabilir. Bu seçme işleminde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile üniversitelerin bir protokol yaparak birlikte çalışmalarını faydalı olabilir.

Ancak gönüllü yetişkinlerin eğitimi, bu organizasyonun amacına ulaşıp ulaşılmamasında asıl belirleyicidir. Eğer gönüllüler ilgilenecekleri çocuklara nasıl davranacakları ve hangi konuda yardımcı olabilecekleri hususunda iyi bir şekilde eğitilemezlerse deyim yerindeyse kaş yapalım derken göz çıkartılmış olunur. Yine gönüllülerin, sadece çocuklara değil aynı zamanda kendi kendilerine yani davranışlarına dikkat etmezlerse fark etmeden kötü örnek olabileceklerini unutmamak lazım. Bunun yapılabilmesi için çeşitli uzmanlarının katkısıyla iyi bir müfredatın oluşturulması gerekmektedir. Bu açıdan etkinlikler, izlenecek yol ve programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlarda uzman kişilerce bir el rehberinin/broşürünün hazırlanması önerilebilir. Eğitim, iletişim, rehberlik/psikoloji ve sosyoloji alanlarında uzmanlardan oluşan bir ekip tarafından hazırlanacak bir “Rehberlik Kitabı” uygulamalarda belirli bir standardın yanı sıra, çocuklar üzerinde beklenen etkilerin ölçülmesi açısından da önemli bir zemin oluşturacaktır.

Bu projenin temel esprisi elbette gönüllülüktür. Bu nedenle projenin sürdürülmesinde rol alacak kişilerin gönüllü kişilerden alınması çok önemlidir. Ancak insanların bir şeye gönüllü olmaları yetmez aynı zamanda bu kişilerin yapılacak

etkinliğe uygun olup olmadıkları da önemlidir. Dolayısıyla gönüllülerin seçimi ayrı bir uzmanlık gerektirmektedir. Rehberlik Programına başvuran kişilerin üniversiteden ya da dışarıdan olmaları fark etmez. Onların gönüllü ve belli bir eğitimden gelen kişiler olmaları ve bazı hassasiyetlere sahip olmaları yeterli olabilir. Bu kişilerin seçiminde önce sicil ve geçmişleri hakkında bilgi edinilir. Bu konuda onlar hakkında referans elde etmek için çeşitli insanlarla da görüşülebilir. Bu kişilerin çeşitli kötü alışkanlıklara sahip olmaması kadar mevcut ailelerin kültürüne çok yabancı olmamalarına da dikkat edilebilir. Üniversite öğrencilerinin çoğunluğu seçilecek çocukların cinsiyetine göre değişmekle birlikte genelde bayan öğrencilerden oluşabilir. Gönüllü rehberlikte bayan öğrencilerin bu konularda daha duyarlı ve sorumlu davrandıkları gözlemlerimiz arasındadır. Elâzığ'da de Kilis'te rehberlikle ilgili yaptığımız bu tür bir projede üniversiteli yetişkin kızların erkek akranlarına kıyasla projede daha gönüllü ve daha etkin oldukları tespit edilmiştir. Zaten kadın psikolojisinin daha hassas ve bu tür faaliyetlerde katkıda bulunmak açısından daha elverişli olduğunu tahmin edebiliriz. Bunun yanı sıra bayan öğrencilerin çocuklarla iletişim konusunda daha iyi oldukları yine gözlemlerimiz arasındadır.

Duygu ve düşüncelerin uygun bir dille ifade edilmesi bireyin duygusal gelişimi kadar sosyal becerileri açısından da önem taşır. Bu açıdan üniversite öğrencilerinin göstereceği ilgi ve rehberlik, kardeşçe ve arkadaşça yaklaşım yoksul çocukların doğru davranış geliştirmelerinde önemli etkiler yapabilir. Bunun gerçekleştirilmesinde çeşitli aktivite ve oyunların etkisi önemli olmakla birlikte bu organizasyonu gerçekleştirecek üniversite öğrencilerinin özsaygılarının ve sosyal becerilerinin gelişmiş olması da etkili olacaktır. Bu fırsat iyi kullanılabilirse yoksulluk döngüsünün kırılmasında olduğu kadar yoksul çocukların etiketlenme, yalnızlık ve dışlanma sorunları açısından faydalı olacağı söylenebilir. Özellikle de boşanmış ailelerde annesiyle yaşayan, yoksul hanelerdeki kız çocuklarının rehberlikleri başlangıç olarak denenebilir.

Gerçekten de toplumu fay hattı gibi kesen katı katmanlaşma tarzı farklı kesimlerinin birbirlerini tanımamaları, anlamamaları gibi birtakım olumsuz sonuçlara neden olmaktadır. Bu durum alt sosyal sınıfların ötekileştirilmesine diğer sosyal kesimlerin ise düşmanlık duygularıyla karşılaşmasına yol açmaktadır. Üniversite öğrencilerinin yanı sıra gönüllü yetişkinlerin de genelde orta seviyeden gelmesi nedeniyle bu gönüllü rehberlik organizasyonların kesimler arası önyargıların kırılmasında ve toplumsal iletişimin gelişmesinde, güven ve sosyal sermayenin artmasında ciddi katkıları olabilir. Bunun farklı sosyal ve etnik kesimler arasında etkileşim sağlayarak toplumsal ve siyasi bütünleşmeye katkıda bulunacağını tahmin edebiliriz.

Bugün, ekonomik, sosyal ve kültürel değerlere paralel olarak yerel değerlerde ciddi sarsılmalar yaşanmaktadır. Artan rekabet, bireycilik, yardımlaşma-dayanışma duygusunu zedelerken, sahip olma ve kâr dürtüsü paylaşma, adalet ve iyilik duygusunu yıpratmaktadır. Yine geleneksel değerlerin önemli öğelerinden olan şefkat, merhamet ve cömertlik günümüz materyalist eğilimlerinin ve faydacılık

anlayışının baskısı altındadır. Bugün artık maalesef kapitalizm sadece ekonomide değil daha önemlisi en temel sosyal ilişkilere kadar sinmekte ve temel değerleri sarsmaktadır. Günümüz neslinin “her şeyin fiyatını bilen ama değerini bilmeyen bir nesil” olmasından şikâyet edilmektedir. Bencilliğin, hazcılığın, tüketim çılgınlığının ve gösterişin temel değer haline geldiği modern dünyada söz konusu değerlerin her insan, her grup ve topluluk tarafından benimsenmesi halinde ne çevresel kaynakların ne de toplumsal yapının devamı mümkündür.

Yetenekli bir mühendis, becerikli bir doktor iyi bir iş adamı yetiştirmek sorunları çözmeye yetmemektedir. Bu nedenle “insanı” temel alan değerleri hayata hakim kılacak “iyi insan” modelinin yetiştirilmesi, ancak değerler eğitiminin önemsenmesiyle mümkün olabilir. Ancak değerler eğitiminde bir çocuğa yardımlaşma davranışı anlatılarak kazandırılmaz. Bu çocuğun iyilik, yardımlaşma ve dayanışma eğilimine şahit olması, bizzat katılması gerekir. Yine bir çocuğun, insan haklarına saygı göstermesi ezberletilerek verilemez, ancak insana saygı gösteren birilerini örnek alması ona bu değeri kazandırabilir. ABD’de örgütlenmiş olan BBBS’nin ve tarihsel bir aktör olarak Ahi teşkilatının uygulamaları bu konuda bizlere önemli bir esin kaynağı oluşturmaktadır. Etkileri karşılaştırmalı olarak incelenen bir çalışmada BBBS’nin programına katılan çocukların katılmayanlara kıyasla daha az alkol, uyuşturucu kullanımı yanında, daha az suç davranışı ve şiddet eğilimi tespit edilmiştir. Yine bu çalışmalarda okula devam, başarı yanında aile ve arkadaşlık ilişkilerinde olumlu değişiklikler bulgulanmıştır.

Geçmişten farklı olarak bugün birçok kişilik modelleri, hayat tarzları ve değerler yan yana bulunmaktadır. Çocukların birçok seçimle karşı karşıya kalmaları onları bir tür değer karmaşasına itmektedir. Bu karmaşa onları görgüsüz, çizgisiz, ilkesiz, değersiz bir yaşamla karşı karşıya bırakmaktadır. Oysa çocukların hayatlarını nasıl yaşayacakları, seçimlerinde, kararlarında nasıl davranacakları ve kendi bireysel değerlerini nasıl oluşturabilecekleri konusunda örneklere ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu örneklerin olmaması durumunda iyi davranış bir yana suç gibi birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu açıdan, çocuk suçluluğunun genelde ve özel olarak da yoksul gruptaki riskini anlamamızda onların etkin bir “rehberlikten” yoksun oluşları dikkate alınmalı ve amatörce olsa da birebir rehberliğe gereken önem verilmelidir. Yoksul ya da risk grubundaki çocukların kendilerine örnek olabilecek, derslerine yardım edebilecek, çeşitli sorunları konusunda onlara yol gösterecek gönüllülere ihtiyacı olduğundan bu tür rehberlik organizasyonlarının desteklenmesi büyük bir önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Acar Baykara, Y. ve Öntaş, Cankurtaran Ö. (2003). "Yoksulluk ve Yoksunluğun Bir Ürünü: Çocuk Suçluluğu". *Yoksulluk*, İstanbul: Deniz Feneri Yayınları, III, s.298-312.
- Akıncı, Sokullu F. (1993). "Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü". *Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu*, İstanbul, s.127-133.
- Angenent, H.; Antın, de M. (1996). *Background Factors Of Juvenile Delinquency*. New York: Peter Lang Publishing,
- Bassi, L. J. & Ludwig, J. (2000). "School-To-Work Programs İn The United States: A Multi-Firm Case Study Of Training, Benefits, And Costs". *Industrial And Labor Relations Review*, 53, 219-239.
- Boccanfuso, C.; Moore Kristin, A. and Camille, W. (2010). "Ten Ways To Promote Educational Achievement And Attainment Beyond The Classroom". *Researches To Brief Results: Child Trends*, s. 1-13.
- Can, G. ve Arkd. (2006). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. 7. Baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Delikara, İpek E. (2003). "Ergenlerin Akran İlişkileri ile Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *I. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, 30 Mart Bildiriler, Ankara, s. 147-161.
- Fresco, B. & Carmeli, A. (1990). "PERACH: A Nationwide Student Tutorial Programme". In GOODLAD, S. & HIRST, B. (Eds.), *Explorations İn Peer Tutoring*. Oxford, England: Blackwell Education.
- Grander, M. (2011). "Learning Through Mentoring. Mentors as Bearers of a Model of Learning for An Integrated Society Pedagogy in Treball Social". *Revista de Ciències Socials Aplicades*, 1, 51-75.
- DuBois, David L. and Naida, S. (2005). *American Journal of Public Health*, March, Vol: 95,/3, 318-324.
- Hamilton, S. F. (1999). "Preparing Youth For The Work Force". In Reynolds, A. J. & Walberg, H. J. (Eds.), *Promoting Positive Outcomes: Issues İn Children's And Families' Lives*, s.297-325.
- Hancı, H. (2002). "Çocuk ve Ergen Suçluluğu". *Adli Tıp ve Adli Bilimler*, I. Baskı, Ankara, s. 237-263.
- Hobfoll, S. (1980). "Interracial Commitment And İnvolvement İn Undergraduate Tutors İn An Inner City Preschool". *Journal Of Community Psychology*, 8, 80-87.
- Joseph P. T., Jean Baldwin, G. with Nancy, L. R. (2000). Making a Difference : An Impact Study of Big Brothers Big Sisters. *Publication of Public/Private*, s. 14-16.
- Kâğıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun Değeri*. İzmir: İdari İlimler Fakültesi Yayını.

Kulca, Yusuf A. ve Korkmazlar, Ü. (2003). "Yoksulluk ve Sokak Çocukları". *Yoksulluk*, İstanbul: Deniz Feneri Derneği Yayınları, s.273-277.

Kuzgun, Y. ve diğerleri (2000). *İlköğretimde Rehberlik Çalışmaları*. İstanbul: Anı Yayınları.

McMillion, M. (1990). "The Quality of Adolescent Work Experience". *Paper Presented at the Meeting of the American Educational Research Association*, April, San Francisco.

O'Conno, R. (2005). *Mentoring in America 2005: A Snapshot of the Current State of mentoring*.http://www.mentoring.org/downloads/mentoring_523.pdf.

Özdek, Y. (2000). "Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler". *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 33, ss. 21-48.

Rhodes, J.E. (2002). *Stand By Me: The Risks And Rewards Of Mentoring Today's Youth*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sağır, S. (1996). "Sokak Çocukları". Ankara: Ev Ekonomisi Yüksekokulu Seminer Notu.

Seydlitz, R. ve Pamela, J. (1998). "The Influence of Families, Friends, Schools and Community on Delinquent Behaviour". *Delinquent Violent Youth: Theory and Interventions*, Ed.: Thomas P. G., Gerald R. A. and Raymond M., London: Sage Publications, pp. 53-98.

Sipe, C.L. (1996). *Mentoring: A Synthesis Of P/PV's Research: 1988-1995*. Philadelphia: Public/Private Ventures.

Tezcan, M. (2005). *Sosyolojik Kuramlarda Eğitim*. Ankara: Anı Yayınları.

Topping, K. & Hill, S. (1995). "University and College Students as Tutors for School Children: A Typology and Review of Evaluation Research". In GOODLAD, S. (Ed.) *Students as Tutors and Mentors*. London: Kogan Page.

Uluğtekin, S. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.

Wertheim, C. (1999). "Contributions of Tutoring Experience to Preservice Teacher's Sense of Efficacy". *Paper Presented At The Annual Meeting Of American Educational Research Association*, April 1999.

Yahyaoglu, R. (2007). *Yalnızlık Psikolojisi: Kurt Kapanından Huzur Limanına*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Yaşar, M. R. (2007). "Yalnızlık". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, (1), 238-260.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yücel, Tören M. (1993). "1980-1992 Yılları Arasında Türkiye'de Çocuk Suçluluğu". *Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu*, İstanbul, ss.155-177.